

מבט על, גיליון 1488, 13 ביוני 2021

יחסי סין ומדינות המפרץ: הזדמנויות לצד סיכונים לישראל

יואל גוז'נסקי וגליה לביא

יחסי סין ומדינות המפרץ הערביות מתפתחים בהדרגה ופונים לתחומים חדשים, חלקם בעייתיים מבחינת ישראל וארצות הברית. על רקע זה, גם 'הסכמי אברהם', שפותחים בפני ישראל הזדמנויות חדשות לשיתופי פעולה, חושפים אותה לסיכונים. לצד הצפי להגברת חשיבותן של מדינות המפרץ לביטחון האנרגטי הסיני ולנוכח הגברת המעורבות הפוליטית הסינית במזרח התיכון, על ישראל לבחון את קשריה עם מדינות המפרץ מזווית רב-מימדית ולנקוט צעדים כדי למזער את הסיכונים החדשים הללו. עליה להעמיק ידע על אודות יחסי סין עם מדינות המפרץ וספציפית בנושא שיתופי הפעולה הביטחוניים בין הצדדים. כמו כן, עליה להקים מאגר מידע על ההשקעות הסיניות באזור ולבחון את שיתופי הפעולה הטכנולוגיים שלה עצמה עם מדינות המפרץ ואת ההשקעות הצפויות בישראל של חברות מהמפרץ, גם בראי המעורבות הסינית. לסיום, על ישראל לחזק את מנגנון פיקוח ההשקעות ולהרחיב אותו, כדי לוודא רגולציה מתואמת עם ארצות הברית נגד הסיכונים המשותפים לשתי המדינות.

איזון בין שני צדי המפרץ

במישור יחסי החוץ, סין עושה מאמץ לקיים מערכות יחסים מקבילות, ועושה ככל יכולתה כדי להימנע מהצורך "לבחור צד". סין היא עדיין שחקן ספסל מדיני-ביטחוני במזרח התיכון, בוודאי בהשוואה למעורבות האמריקאית באזור, ולרוב היא מבקשת להימנע ממעורבויות ישירות במוקדי סכסוך ובהתחייבויות ארוכות טווח שלא לצורך. נהוג להסביר את המעורבות הסינית במזרח התיכון בעיקר בהתבסס על המניע הכלכלי, הקשור קשר הדוק לביטחון אנרגטי לו זקוקה בייגיינג המייבאת כ-70 אחוזים מתצרוכת הנפט שלה, ברובו מהמפרץ. הביקוש של סין לנפט צפוי אף לגדול בעשורים הקרובים, ומכאן חשיבותן של מדינות המפרץ במכלול השיקולים הסיניים במזרח התיכון. נוסף על כך, סין רואה בהן שוק פוטנציאלי להשקעות, הן בהקמת תשתיות של תעשייה כבדה כמו נמלים ומסילות ברזל והן כיעד לטכנולוגיה סינית. במפרץ גם רואים יתרון בחיבור בין פרויקט BRI הסיני לבין רפורמות מבניות במדינות המפרץ כגון "חזון 2030" הסעודי.

השמירה על איזון עדין בין צדדים יריבים מאפיינת גם את יחסיה של סין עם איראן מחד גיסא, ועם מדינות המפרץ הערביות מאידך גיסא. גם החתימה על ה"הסכם האסטרטגי" ל-25 שנים בין סין לאיראן במארכ 2021 אינה מעידה על שינוי מגמה במדיניות איזון זו, שעד עתה זכתה להצלחה לא מבוטלת והתבטאה בהימנעות סינית עקבית מהצהרה על מדיניות אזורית מפורשת, מנקיטת עמדות ברורות בסוגיות מחלוקת ומצידוד מפורש בצדדים לסכסוכים.

כדי לשמור על איזון זהיר בין איראן למדינות המפרץ הערביות, סין מקפידה אף לחלק את מגעיה וביקוריה באופן שווה בין שני צדי המפרץ, הפרסי והערבי. במסגרת זאת, במקביל לביקור שר החוץ הסיני וואנג יי בטהראן, ביקור שבו נחתם ההסכם בין סין לאיראן, הקפיד השר הסיני להגיע גם לערב הסעודית, לאיחוד האמירויות ולבחריין, שם נפגש עם מנהיגי המדינות. את ביקורו

באזור החל השר הסיני בערב הסעודית במהלכו הציג [תכנית](#) בת חמש נקודות הכוללות התייחסות לסוגיה הישראלית-פלסטינית, סוגית הגרעין האיראנית, הידוק שיתוף הפעולה בתחום המאבק בקורונה ואף הצעה חדשה-ישנה להקמת מנגנון לשיתוף פעולה אזורי בחסות סינית.

בין וושינגטון לבייג'ינג

נראה שלמניע הכלכלי הסיני הצטרף לאחרונה גם מניע פוליטי. רבות דובר על כך שסין נהנית מנוכחותה של ארצות הברית במזרח התיכון, ששומרת על היציבות האזורית ומספקת הגנה על נתיבי הסחר. אך ניכר שסין רואה במזרח התיכון גם קרקע לפעילות דיפלומטית שממצבת אותה כמעצמה אחראית, ולא פחות מכך מוסרית, אל מול ארצות הברית, שאותה מנגחת ומציגה בייג'ינג כמעצמה כוחנית אשר פעולותיה הן המקור לבעיות האזור. המחשה לכך ניתן לראות במבצע "שומר החומות". סין השתמשה במעמדה כנשיאה התורנית של מועצת הביטחון של האו"ם כדי להציג את ארצות הברית כגורם ש"לקח צד" בסכסוך, ולקעקע את מעמדה של וושינגטון כמתווך אובייקטיבי ומהימן. במקביל, סין ניצלה את העימות לשם הצגתה כשומרת על זכויותיהם של מיעוטים, ובמיוחד כמעצמה שקשובה לזכויותיהם של מוסלמים.

מסר זה נועד לסתור את הביקורת שמושמעת כלפי סין בכל הנוגע ליחסה לאוכלוסייה המוסלמית בשטחה, ובמיוחד במעשיה בשינג'יאנג, שבייג'ינג מואשמת שהקימה שם מחנות לחינוך מחדש של אויגורים מוסלמים. בנוסף, זהו מסר שמיועד לאוזניהן של המדינות המוסלמיות במזרח התיכון, כלפיהן נטען לא אחת שהן בחרו ביתרונות הכלכליים שסין מציעה, בתמורה להימנעות מביקורת כלפיה בעניין זה. יורש העצר הסעודי, מוחמד בן-סלמאן, אף הצדיק את פעולותיה של בייג'ינג כלפי האויגורים, והצהיר כי לסין שמורה "[הזכות לבצע פעולות נגד הטרור והקיצוניות](#)". מדינות המפרץ היו בין החותמות על מכתב לנציב זכויות האדם של האו"ם המשבח את סין על "[הישגיה יוצאי הדופן](#)". בנושא זכויות האדם. עוד דווח כי ערב הסעודית, מצרים ואיחוד האמירויות הסגירו אויגורים גולים שנמצאו בשטחן לידי בייג'ינג. הצגת דימויה של סין כמעצמה מוסרית שתומכת בזכויותיהם של המוסלמים נוחה לשותפותיה המוסלמיות: אחרי הכול, שני הצדדים מתנגדים למעורבות חיצונית בענייניהן ופועלים נגד אופוזיציה פנימית למשטריהם האוטוריטריים – במיוחד על רקע הקדימות שממשל ביידן מבקש לתת לעניין זכויות האדם. יש להניח שגם בעתיד תמשיך סין לנצל משברים מקומיים באופן דומה, ואולי אף תרחיב את פעילותה בכיוון זה.

ככל שגובר העניין הסיני במפרץ נראה שוושינגטון לא מהססת להפעיל לחץ פומבי על מדינות האזור, כאשר היבטים מסוימים של שיתוף פעולה בין לבין סין [נתפסים בעיני](#) כמזיקים לביטחון הלאומי האמריקאי. מדינות המפרץ [מודעות](#) לרגישות האמריקאית [הגוברת](#) בעניין סין ומעוניינות לא להיקלע לעימות בין המעצמות. אולם החלטת וושינגטון שלא לספק להן רכיבים טכנולוגיים-צבאיים מסוימים מתוצרתה עלולים להביאן לרכוש אותם מסין. סין מצידה [מאותתת](#) שברצונה להדק את שיתוף הפעולה האסטרטגי בינה לבין מדינות המפרץ ובמיוחד עם ערב הסעודית – עמה היא משתפת פעולה בנושא הגרעיני בו נראה שרב הנסתר על הגלוי – ועם איחוד האמירויות הערביות.

במאי 2021 [זינוח](#) הוול סטריט ג'ורנל כי המודיעין האמריקאי מודאג מהתפתחות הקשרים הביטחוניים בין סין לאיחוד האמירויות ובעיקר מגישה אפשרית של סין לטכנולוגיה אמריקאית מתקדמת על רקע מכירת מטוסי F-35 לאמירויות. בדיווח נטען כי המודיעין האמריקאי זיהה מטוסי מטען צבאיים סיניים שנחתו באיחוד האמירויות כשהם פורקים "חומרים בלתי מזוהים"

("undetermined materials"). עוד דווח כי סין מקווה להקים נמל ימי צבאי באיחוד האמירויות וכי ארצות הברית התנתה את קידום עסקת המטוסים בביטול הקמת הנמל הימי הסיני באמירויות. יצוין כי סין הכפילה את מכירות הנשק שלה למזרח התיכון בכלל ולמדינות המפרץ בפרט בין השנים 2016-2020 לעומת 2011-2015. אולם, נתון זה עדיין נמוך ביחס לכלל מכירות הנשק של סין ועומד על [7 אחוזים](#).

מדינות המפרץ מצידן מכירות בכך שבעת הנוכחית, למרות [הספקות](#) באשר למחויבות האמריקאית לביטחון, אין תחליף לנוכחות הצבאית האמריקאית במפרץ כבלם מפני תוקפנות איראנית. אולם, הן מעוניינות לגוון את מקורות התמיכה בהן כדי לא להימצא במצב של תלות מוחלטת בארצות הברית ולהשלים את הקשר האסטרטגי עמה בפיתוח יחסיהן עם מעצמות מתחרות. כשמתחזק הדימוי בו ארצות הברית מתכוונת להפחית את מעורבותה באזור, עליה לקחת בחשבון כי יריבותיה, וסין ביניהן, ינצלו זאת כדי להעמיק את מעורבותן על חשבונה. מנגד, היקף שיתוף הפעולה עם סין הוא פונקציה של עומק הלחצים האמריקאים. ככל שאלה יחריפו כך תתקשנה מדינות המפרץ לפתח את קשריהן עם סין.

לסיכום, עד עתה השכילו מדינות המפרץ לנקוט מדיניות חוץ של איזון עדין, של גידור וניהול סיכונים, בדומה למדיניות ה"גם וגם" של בייג'ינג, קרי לפתח את יחסיהן הכלכליים עם סין לצד שמירת היחסים האסטרטגיים עם ארצות הברית. עם זאת, לא מן הנמנע שסין תנצל בעתיד הזדמנויות לקדם את מיצובה על חשבון וושינגטון, באופן שיקשה עליהן להמשיך ולקיים את מדיניותן המאזנת. כמו כן, יש לזכור שהיחסים הכלכליים בין סין למדינות המפרץ חורגים בהרבה מעבר לצרכים האנרגטיים של בייג'ינג ולבניית תשתיות כבדות. לסין עניין להרחיב את מעורבותה גם לתחומים טכנולוגיים ובראשם 5G ו-AI, עניין שהוא לצנינים בעיני האמריקאים.

על ישראל לבחון כל שיתוף פעולה במחקר ובפיתוח של טכנולוגיות מתקדמות עם מדינות המפרץ בראי המגבלות שארצות הברית מטילה על העברת טכנולוגיות מתקדמות לסין. לישראל גם דאגות נוספות. מחד גיסא, יצוא טכנולוגי ישראלי למדינות המפרץ עלול לעמוד בסכנת של זליגה לסין, ומשם גם לאויבותיה ובראשן איראן. מאידך גיסא, השקעות של חברות זרות מהמפרץ בתשתיות ישראליות, דוגמת נמל חיפה, עלולות לטמון בחובן סיכון לחשיפה מוגברת לחברות סיניות, שמנהלות קשרים עמוקים עם חברות מהמפרץ, משקיעות בהן ובעתיד אפשר שתוכלנה לרכוש אותן.

לפיכך, לצד חלון ההזדמנויות שנפתח בשל הסכמי אברהם, על ישראל לנקוט צעדים כדי למזער את הסיכונים הפוטנציאליים הללו. עליה להעמיק את ידיעותיה על אודות יחסי סין עם מדינות המפרץ וספציפית לגבי שיתופי הפעולה הביטחוניים והאחרים בין הצדדים. כמו כן, עליה להקים מאגר מידע על כלל ההשקעות הסיניות באזור ולבחון את שיתופי הפעולה הטכנולוגיים שלה עצמה עם מדינות המפרץ ואת ההשקעות הצפויות בישראל מהאחרונות, בראי המעורבות הסינית. לסיום, על ישראל לחזק את מנגנון פיקוח ההשקעות ולהרחיב אותו, כדי לוודא רגולציה מתואמת עם ארצות הברית נגד הסיכונים המשותפים לשתי המדינות.